

به نام خدا

مکاتب فلسفی و اندیشه های تربیتی در تعلیم و تربیت

مولفان :

دکتر یوسف رازقی پور

مریم رفعتی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۵)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

Chaponashr.ir

سرشناسه : رازقی پور ، یوسف ، ۱۳۵۲
 عنوان و نام پدیدآورگان: مکاتب فلسفی و اندیشه های تربیتی در تعلیم و تربیت / مولفان: یوسف
 رازقی پور ، مریم رفعتی
 مشخصات نشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۵.
 مشخصات ظاهری : ۹۸ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۱۲۹-۵۲۲-۷
 شناسه افزوده : رفعتی ، مریم ، ۱۳۵۸
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 یادداشت : کتابنامه.
 موضوع : مکاتب فلسفی - اندیشه های تربیتی - تعلیم و تربیت
 رده بندی کنگره : TP ۹۸۳
 رده بندی دیویی : ۶۶۸/۵۵
 شماره کتابشناسی ملی : ۸۸۵۶۲۱۴
 اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیبا

نام کتاب : مکاتب فلسفی و اندیشه های تربیتی در تعلیم و تربیت

مولفان : دکتر یوسف رازقی پور - مریم رفعتی

ناشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)

صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: الهام غفاری

تیراژ : ۱۰۰۰ جلد

نویت چاپ : اول - ۱۴۰۵

چاپ : زبرجد

قیمت : ۱۶۰۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان :

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۱۲۹-۵۲۲-۷

تلفن مرکز پخش : ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

فهرست

پیشگفتار ۷

فصل اول: مکتب فلسفی ذهن گرایی (ایدئالیسم) و تعلیم و تربیت ۹

مفهوم شناسی ایدئالیسم (ذهن گرایی) ۹

ویژگی های مکتب فلسفی ایدئالیسم (ذهن گرایی) ۱۰

مفهوم تربیت از دیدگاه مکتب فلسفی ایدئالیسم (ذهن گرایی) ۱۱

محتوا و برنامه ی درسی مکتب فلسفی ایدئالیسم (ذهن گرایی) ۱۳

روش های تدریس مکتب فلسفی ایدئالیسم (ذهن گرایی) ۱۴

فصل دوم: مکتب فلسفی واقع گرا (رئالیسم) و تعلیم و تربیت ۱۵

مفهوم شناسی رئالیسم (واقع گرایی) ۱۵

تربیت از دیدگاه مکتب فلسفی رئالیسم (واقع گرایی) ۱۶

محتوا و برنامه ی درسی مکتب فلسفی رئالیسم (واقع گرایی) ۱۷

روش های تدریس مکتب فلسفی رئالیسم (واقع گرایی) ۱۸

فصل سوم: مکتب فلسفی پراگماتیسم (عمل گرایی) و تعلیم و تربیت ۲۱

مفهوم شناسی پراگماتیسم (عمل گرایی) ۲۱

ویژگی های مکتب فلسفی پراگماتیسم (عمل گرایی) ۲۱

تربیت از دیدگاه مکتب فلسفی پراگماتیسم (عمل گرایی) ۲۲

اصول فلسفی آموزش و پرورش مکتب فلسفی پراگماتیسم (عمل گرایی) ۲۴

مفهوم مدرسه از نظر مکتب مکتب فلسفی پراگماتیسم (عمل گرایی) ۲۶

نقش معلم در مکتب مکتب فلسفی پراگماتیسم (عمل گرایی) ۲۷

نقش دانش آموز در مکتب مکتب فلسفی پراگماتیسم (عمل گرایی)	۲۹
محتوا و برنامه‌ی درسی مکتب فلسفی پراگماتیسم (عمل گرایی)	۳۰
روش های تدریس در مکتب فلسفی پراگماتیسم	۳۱
فصل چهارم: مکتب فلسفی اگزیستانسیالیسم (وجود گرایی) و تعلیم و تربیت	
مفهوم شناسی اگزیستانسیالیسم (وجود گرایی)	۳۳
ویژگی های مکتب فلسفی اگزیستانسیالیسم (وجود گرایی)	۳۳
تربیت از دیدگاه مکتب فلسفی اگزیستانسیالیسم (وجود گرایی)	۳۴
هدف‌های مهم و خاص آموزش و پرورش (تربیت) از نظر اگزیستانسیالیسم از این	
قرارد :	۳۴
محتوا و برنامه‌ی درسی مکتب فلسفی اگزیستانسیالیسم (وجود گرایی)	۳۴
روش های تدریس مکتب فلسفی اگزیستانسیالیسم (وجود گرایی)	۳۶
اندیشمندان تعلیم و تربیت مکتب فلسفی اگزیستانسیالیسم (وجود گرایی)	۳۶

فصل پنجم: مکتب فلسفی طبیعت گرایی (ناتورالیسم) و تعلیم و تربیت

.....	۳۷
مفهوم شناسی ناتورالیسم (طبیعت گرایی)	۳۷
ویژگی های مکتب فلسفی طبیعت گرایی (ناتورالیسم)	۳۷
تربیت از دیدگاه مکتب فلسفی طبیعت گرایی (ناتورالیسم)	۳۸
محتوا و برنامه‌ی درسی مکتب فلسفی طبیعت گرایی (ناتورالیسم)	۴۰
روش های تدریس مکتب فلسفی طبیعت گرایی (ناتورالیسم)	۴۱
اندیشمندان تعلیم و تربیت مکتب فلسفی طبیعت گرایی (ناتورالیسم)	۴۱
فصل ششم: مکتب فلسفی اصالت آزادی (لیبرالیسم) و تعلیم و تربیت	
.....	۴۳

مفهوم شناسی لیبرالیسم (اصالت آزادی)	۴۳
ویژگی های مکتب فلسفی اصالت آزادی (لیبرالیسم)	۴۳
تربیت از دیدگاه مکتب فلسفی اصالت آزادی (لیبرالیسم)	۴۴
محتوا و برنامه‌ی درسی مکتب فلسفی اصالت آزادی (لیبرالیسم)	۴۵
روش های تدریس مکتب فلسفی اصالت آزادی (لیبرالیسم)	۴۵

فصل هفتم: مکتب فلسفی انسان گرایی (اومانیسم) و تعلیم و تربیت ... ۴۷

مفهوم شناسی اومانیسم (انسان گرایی)	۴۷
ویژگی های مکتب فلسفی اومانیسم (انسان گرایی)	۴۸
تربیت از دیدگاه مکتب فلسفی اومانیسم (انسان گرایی)	۴۹
روش های تدریس مکتب فلسفی اومانیسم (انسان گرایی)	۵۱
اندیشمندان تعلیم و تربیت مکتب فلسفی اومانیسم (انسان گرایی)	۵۱

فصل هشتم: پست مدرنیسم (پسا نوگرایی) و تعلیم و تربیت ۵۳

مفهوم شناسی پست مدرنیسم (پسا نوگرایی)	۵۳
ویژگی های مکتب فلسفی پست مدرنیسم (پسا نوگرایی)	۵۳
تربیت از دیدگاه مکتب فلسفی پست مدرنیسم (پسا نوگرایی)	۵۵
محتوا و برنامه‌ی درسی مکتب فلسفی پست مدرنیسم (پسا نوگرایی)	۵۶
سیمای مدرسه مکتب فلسفی پست مدرنیسم (پسا نوگرایی)	۵۷
روش های تدریس مکتب فلسفی پست مدرنیسم (پسا نوگرایی)	۵۸
معلم در مکتب فلسفی پست مدرنیسم (پسا نوگرایی)	۵۹
دانش آموز در مکتب فلسفی پست مدرنیسم (پسا نوگرایی)	۶۰
روابط انسانی در مدرسه مکتب فلسفی پست مدرنیسم (پسا نوگرایی)	۶۱

اندیشمندان تعلیم و تربیت مکتب فلسفی پست مدرنیسم (پسا نوگرایی) ۶۱

فصل نهم: تعلیم و تربیت انتقادی ۶۳

مفهوم شناسی تعلیم و تربیت انتقادی ۶۳

ویژگی های تعلیم و تربیت انتقادی ۶۳

تربیت در تعلیم و تربیت انتقادی ۶۵

نقد دلالت های تربیتی رویکرد تعلیم و تربیت انتقادی ۶۷

محتوا و برنامه ی درسی تعلیم و تربیت انتقادی ۷۰

روش های تدریس تعلیم و تربیت انتقادی ۷۰

فصل دهم: اسلام و تعلیم و تربیت ۷۳

اهمیت و ضرورت تعلیم و تربیت ۷۳

اهداف تعلیم و تربیت از دیدگاه اسلام ۷۴

اهداف غایی از دیدگاه اسلام ۷۵

روش های تعلیم و تربیت در اسلام ۸۶

منابع و مأخذ ۹۳

قرآن کریم ۹۳

پیشگفتار

فلسفه‌ی تربیت در هر نظام تعلیم و تربیت نشان دهنده‌ی افکار، اندیشه‌ها و خطی‌مشی آن نظام در رسیدن به اهداف تعلیم و تربیت می‌باشد. فلسفه‌ی تربیت جز رشته‌های اصلی و مهم در تعلیم و تربیت و شاید بتوان آن را مادر علوم تربیتی نامید. آشنایی با فلسفه‌ی تربیت از مهم‌ترین مسائلی است که هر مربی، معلم و مدیر باید به‌خوبی از آن آگاه باشند. اگرچه فلاسفه‌ی گذشته در زمینه تعلیم و تربیت مطالب مهمی گفته‌اند و فلسفه‌ی تربیت چندین قرن است که مطرح شده، اما به مفهوم رایج آن، تنها در این قرن از محبوبیت برخوردار شده است. در سال‌های اخیر، این رشته برای تثبیت خود، به عنوان بخش مهمی از تربیت معلم، که غالباً تنها یک بخش از دروس اصلی تعلیم و تربیت را شامل می‌شود و مشکلات بسیاری در این زمینه را مدنظر داشته است. به بیان دیگر، بهره‌گیری از اندیشه‌ها و تحلیل‌های فلسفی در تعلیم و تربیت، با انتقادات فراوانی مواجه بوده است.

با توجه به اهمیت و ضرورت آشنایی با فلسفه تربیت جمهوری اسلامی ایران و آشنایی با دیدگاه‌های مکاتب فلسفی در تعلیم و تربیت، تصمیم به تألیف این کتاب گرفتیم. امید که توانسته باشیم گامی هر چند اندک در راستای کمک به مسائل تعلیم و تربیت کشور برداریم. منتظر نظرات و پیشنهادات اصلاحی شما درباره محتوای این کتاب هستیم. لطفاً از رهنمودهای ارزشمندتان مولفین این کتاب را بهره‌مند سازید. آدرس پست الکترونیکی جهت دریافت نظرات و پیشنهادات اصلاحی شما درباره

کتاب فلسفه تعلیم و تربیت آدرس
u.razeghipour@gmail.com می باشد.

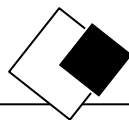
فصل اول

مکتب فلسفی ذهن گرایی (ایدئالیسم) و تعلیم و تربیت

مفهوم شناسی ایدئالیسم (ذهن گرایی)

ایدئالیسم، ترجمه‌ی واژه‌ی ایده‌ئالیسم مأخوذ از کلمه‌ی ایده به معنی مجرد، ذهنی، تصویری یا پنداری است که با تعبیرات متفاوت به-آرمان‌گرایی، اصالت تصور، ذهن‌گرایی و سرانجام، ایدئالیسم ترجمه‌شده-است. ایدئالیسم، که در زبان فارسی غالباً به اصالت تصور و آرمان‌گرایی ترجمه شده است، ایدئالیسم پدیدده‌ها را بر اساس "ایده‌آل" یا آنچه به روح و تصور نسبت داده می‌شود، تفسیر و توجیه می‌کند. ایدئالیسم، عقل یا ذهن و روح را مقدم بر ماده می‌داند. این نظریه‌ی معتقد است که واقعیت بیش از آن که به نیروهای مادی بستگی داشته باشد، در پندارها، فکر، ذهن و خود فرد است.

نقطه یا هسته‌ی مرکزی این فلسفه، آگاهی شخصی از خویشتن است و آن را مهم‌ترین حقیقت در تجربه‌ی فرد می‌داند که پیوسته رو به کمال است. پس ایدئالیسم، عقل را یک جوهر ساخته و پرداخته و ثابت نمی‌داند، بلکه معتقد است که ذهن در واقع یک جریان یا فرآیند است. طرفداران این نظریه، واقعیت را "فکری" می‌دانند که در ذهن ماست نه در دنیای فیزیکی خارجی. آنها به تئوری به هم پیوستگی حقیقت که می‌گویند، یک فکر در صورتی حقیقت است که جزئی از نظام افکار ما را

تشکیل دهد، تأکید می‌کنند. هم چنین این مکتب فکری، بیشتر استدلال قیاسی را مورد توجه قرار می‌دهند و کمتر به حواس و روش عقلی توجه دارند.

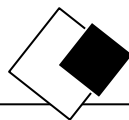
ویژگی‌های مکتب فلسفی ایدئالیسم (ذهن گرایی)

ایدئالیسم‌ها، ذهن یا خود را مقدم بر ماده و پدیده‌های طبیعی می‌دانند. براساس این نظام فکری، آنچه اصالت دارد، ایده‌ها یا پندارهاست و چیزهای طبیعی و مادی، واقعیت‌های اصیل نیستند. واقعیت‌های اصیل به عالم پندار یا عالم روحانی تعلق دارند. فقط چیزی واقعی است که در ذهن مطلق یا ذهنی که ذهن‌های دیگر از آن جدا شده‌اند، وجود دارد. این ذهن مطلق نیز در عالم مادی و طبیعی نیست. واقعیت همان است که ذهن، آنها را به جهان می‌افکند. انسان موجودی است که از ذهن و جسم تشکیل یافته و روح مقدم بر جسم است. روح چون غیرمادی است، پس واقعیت اصیل دارد. جسم فانی است و مادی، پس ارزش جاودانگی ندارد. شناخت ما از جهان، شناختی ذهنی است. شناخت واقعیت‌های مادی و ملموس و ارزش‌هایی که در جهان مادی وجود دارند، همه نسبی است. اصیل‌ترین ارزش‌ها، ارزش‌های روحانی و مطلق است که با عالم پندار و اندیشه ارتباط دارد و هرچه با عالم روحانی در ارتباط باشد، اصیل است و دارای ارزش مطلق و هرچه با عالم مادی و طبیعی در ارتباط باشد، ارزش پست دارد. خداوند منبع تمام دانش‌هاست و ارزش‌ها قابل تغییرند.

افلاطون که به اعتقاد اغلب دست‌اندرکاران فلسفه، که سهم عمده‌ای در ایجاد و گسترش فلسفه ایدئالیسم داشته است، معتقد بود که جهان مادی نه بود است و نه نبود، بلکه نمود است. یعنی هر یک از موجودات جهان، نمونه‌ای کامل و حقیقی در جهان دیگر که جهان حقیقی و اصیل است، دارد و آنچه در این جهان وجود دارد، اعم از موجودات مادی و معنوی، همه نمود هستند. افلاطون آن نمونه‌های کامل را که تنها عقل، قادر به درک آنهاست را ایده نامیده است.

مفهوم تربیت از دیدگاه مکتب فلسفی ایدئالیسم (ذهن گرایی)

در این مکتب برای تربیت اهمیت خاصی قائلند و معتقدند که هدف تعلیم و تربیت باید رشد و تکامل ذهن و "خود" فرد و دانش آموز باشد. مدرسه باید روی فعالیت‌های عقلی احکام و داوری‌های ارزشی و اخلاقی موضوع زیبا شناسی، آزادی فردی و اجتماعی مسئولیت فردی و انضباط شخصی تأکید فراوان داشته باشد. در این فلسفه به هدف‌های تعلیم و تربیت بیشتر از روش‌های تدریس توجه می‌شود، همچنین برای مطالعه علوم انسانی بیشتر از علوم طبیعی اهمیت قائل می‌شود. جنبه‌های آگاهی ذهنی انسان و آنچه فرهنگ، هنر اخلاق و دین نامیده می‌شود، این‌ها را به حقیقت نزدیک تر می‌دانند. به عقیده این مکتب انسان تنها موجود قابل تربیت است. تنها موجودی است که دارای تاریخ و فرهنگ و تمدن است و به پشتوانه‌ی توانایی‌های ذهنی و فکری توانسته است به پیشرفت‌های علمی، صنعتی فکری و فلسفی برسد، چیزی که سایر موجودات به آن نرسیده‌اند. پیروان این مکتب معتقدند که

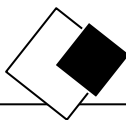
تفکر رمزی و سمبولیک خاص انسان است همچنان که تفکر مجرد از عینیت های موجود طبیعی و خارجی است. پیروان این مکتب معتقدند که آموزش و پرورش عبارت است از: نفوذ انسان روی انسان و جریانی است که انسان را به تحقق ذات (به فعلیت رساندن استعداد های بالقوه انسان در حد لایق) ضمن کوشش های شخصی راهنمایی کند. تربیت جریان دو طرفه است باید هر دو فعال باشند. انسان قابلیت طبیعی فراوانی برای رشد و کمال دارد و نیازمند است ارزش های اخلاقی را از مدرسه بیاموزد. صاحبان این فلسفه در مراتب والای عظمت روح انسان تأکید دارند و آن را در عالی ترین مراتب وجود قرار می دهند.

هدف از تربیت ایدئالیستی این است که شاگرد را قادر سازد تا به حقیقت زیبایی و نیکی در زندگی اش پی ببرد تا شخصیت وی به طور آزاد و کامل پرورش یابد. تحقق خود، عمده ترین هدف آموزش و پرورش ایده آلیستی است. منظور از این اصطلاح، رساندن انسان به عالی ترین جایگاه شخصیت و بالنده ساختن تمام توان ها و استعداد های ذاتی وی است. بنابراین از نظر آموزش و پرورش ایدئالیستی، ایجاد محیط روحانی و معنوی باید از عمده ترین هدف های تربیت باشد. به نظر ایدئالیست ها، فرهنگ و محیط روحانی، حاصل فعالیت خلاق انسان است، به این معنی که تمام علوم انسانی یعنی، هنر، ادبیات، مذهب، اخلاق، ریاضیات، علوم و تاریخ و فلسفه، محصول فعالیت های خردمندانه و اخلاقی و زیبایی شناختی انسان است که آموزش و پرورش باید این میراث فرهنگی را پاس دارد. در این مکتب به پرورش ذهن، بیش از تربیت بدنی اهمیت داده می شود و

پرورش جسم نیز به این منظور، مورد توجه قرار می‌گیرد که ظرف روح است. هرچه که این جسم بهتر پرورش یافته باشد، روح نیز بهتر پرورده می‌شود. به‌طور کلی، ایدئالیست‌ها موافقند که تعلیم و تربیت، نباید فقط بر رشد ذهنی تأکید کند بلکه باید دانش‌پژوهان را تشویق کند تا بر همه‌ی آنچه که به ارزش‌های پایدار مربوط است متمرکز شوند. آنها همراه با افلاطون معتقدند که هدف تعلیم و تربیت باید به جانب تحقیق در مورد اندیشه‌های حقیقی هدایت شود. هدف مهم دیگر ایدئالیست‌ها، رشد منش است زیرا تحقیق برای رسیدن به حقیقت، نیازمند انضباط شخصی است.

محتوا و برنامه‌ی درسی مکتب فلسفی ایدئالیسم (ذهن گرایی)

چون هدف از تربیت، رشد یا تحقق خود است، بنابراین محتوا نیز باید مطالبی باشد که برای رسیدن به این هدف، مفید واقع شود. از این رو، مطالبی که آرمان و اندیشه‌های ذهنی را تقویت می‌کند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. ایدئالیست‌ها در تعیین مطالب درسی به تجربه‌ی فعلی کودک توجه نمی‌کنند، بلکه تجربه نژاد انسان را به‌طور کلی مورد نظر دارند. به عبارت دیگر، کودکان را مینیاتور یا کوچک‌شده‌ی افراد بزرگسال می‌بینند و در نتیجه، همان مطالبی را که برای بزرگسال مناسب می‌دانند، کمابیش برای کودک در نظر می‌گیرند. علوم و علوم انسانی دو رشته‌ی اصلی برنامه‌ها را تشکیل می‌دهد. در این میان به بخش‌هایی از این دو رشته توجه می‌کنند که دارای اهمیت پایدار و ماندگار است و برای سلامت و حفظ کل جامعه‌ی انسانی مفید باشد.

روش های تدریس مکتب فلسفی ایدئالیسم (ذهن گرایی)

چون در این نظام فکری، هدف، پرورش خود شاگرد و شخصیت وی تا عالی ترین مرتبه است، بنابراین روشی که معلم در پیش می گیرد، مبتنی بر این هدف است. معلم می کوشد با بحث های دوسویه و تجزیه و تحلیل، امکان رشد شخصیت شاگردان را فراهم سازد. در این روش، تلاش بر آن است تا شاگردان به جای آموختن حقایق و واقعیت ها، بینشی عمیق نسبت به مسایل پیدا کنند. در روش ایدئالیستی، کوشش بر این است تا شاگردان به رهبری معلم، امکان بالندگی و رشد پیدا کرده و به این حقیقت پی ببرند که تجربیات فعلی آنان بسیار کم است و باید بکوشند تا به تجربیات کامل تری دست یابند و به همین منظور، بیشتر به بحث های دوطرفه می پردازند تا سخنرانی مستقیم معلم.

اندیشمندان تعلیم و تربیت مکتب فلسفی ایدئالیسم (ذهن گرایی)

از جمله فلاسفه معروف ایده آلیسم می توان به افلاطون^۱، کانت^۲، هگل^۳ و برادلی^۴ اشاره کرد.

^۱ Plato

^۲ Kant

^۳ Hegel

^۴ Beradli

فصل دوم

مکتب فلسفی واقع گرا (رئالیسم) و تعلیم و تربیت

مفهوم شناسی رئالیسم (واقع گرایی)

رئالیسم که در فارسی "واقع گرایی" و "اصالت واقع" نامیده می‌شود، تقریباً نقطه‌ی مقابل ایدئالیسم بوده و برای اشیای مستقل از ذهن و فکر ما واقعیت قایل است. رئالیسم، اشیاء را آن‌چنان که هستند، قبول دارد و از تعبیر و تفسیر جهان خارج طبق تجربه‌های شخصی خودداری می‌کند.

ویژگی های مکتب فلسفی رئالیسم (واقع گرایی)

رئالیسم مکتبی عینی و بیرونی بود که بر بیان واقعیت‌های جامعه تأکید بسیار داشت و معتقد بود که آثار دیرفهم و ذهنی راه به جایی نمی‌برد و برای نشان دادن تصویر درستی از جامعه باید زبانی بی‌پیرایه و ساده را برگزید. مهم‌ترین ویژگی آثار رئالیستی آن است که انسان را به عنوان موجودی اجتماعی مطرح می‌کند و ریشه‌ی همه رفتارهای نیک و بد او را در اجتماع جستجو می‌کند. رئالیست‌ها معتقد بودند که دیگر ذائقه مردم شعرا نمی‌پسندد، به همین سبب آن‌ها زمان و داستان کوتاه را برای بیان افکار خود را برگزیدند. رمان نویسی که در این مکتب قلم می‌زند باید شناخت درستی از محیط اطراف خود داشته باشد. او باید